

Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағын ресми түрде түсіндіру туралы

Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңестің Қаулысы 1996 жылғы 8 шілдедегі N 2/1

Конституциялық Кеңестің Төрағасы Ю.А.Ким және мүшелері Н.И.Акуевтен, О.Қ.Ықсановтан, В.В.Мамоновтан, С.Н.Сәбікеновтен, С.Ғ. Темірболатовтан, В.Д.Шопиннен тұратын Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі Қазақстан Республикасы Конституциясының 72-бабының 1-тармағы 4-тармақшасы мен Қазақстан Республикасы Президентінің 1995 жылғы желтоқсанның 29-ындағы "Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі туралы", конституциялық заң күші бар Жарлығының 17-бабы 3-тармағының 1-тармақшасы негізінде Қазақстан Республикасы Парламент Мәжілісінің Төрағасы М.Т.Оспановтың Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағын ресми түрде түсіндіру туралы өтінішін ашық отырыста қарай келіп, мыналарды анықтады:

Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесіне Қазақстан Республикасы Парламент Мәжілісінің Төрағасы М.Т.Оспановтың Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағын ресми түрде түсіндіру туралы өтініші келіп түсті. Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының Төрағасы З.Балиеваның өтінішке қоса берілген хатында "Қазақстан Республикасы Конституциясының талаптарын орындаудың тәртібі мен тәсілдері жайлы мәселелерді шешу процесінде Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының 52-баптың 3-тармағын түсіндіруде қиындықтарға жолыққандығы атап көрсетілген.

"Парламент Депутаттарының оқытушылық, ғылыми және өзге де шығармашылық қызметтен басқа, ақы төленетін өзге де жұмыс атқаруға, кәсіпкерлікпен шұғылдануға, коммерциялық ұйымның басшы органының немесе қадағалаушы кеңесінің құрамына кіруге құқығы жоқ" дегенді қалай түсінуге болады деген мәселе туады.

Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының хатшысы Е.В.Кулешова жүргізген сұрақ Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағының түгелдей, "Парламент депутатының өкілеттігі тоқтатылған немесе мерзімі аяқталған жағдайда оның бұрынғы жұмысын (қызметін) сақтауға немесе нақ сондай жұмыс (қызмет) тауып беруге кепілдік берілмейді" деген түсіндіруді қажет етпейтін соңғы сөйлемнен басқасына түсіндірме беру қажеттігі пайда болып отырғандығын көрсетті.

Соған байланысты Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі Қазақстан Республикасының Парламент Мәжілісі Төрағасының Қазақстан Республикасы

Конституциясының 52-бабы 3-тармағының мына бөлігін түсіндіру туралы өтінішін қарады: "Парламент депутатының басқа өкілді органның депутаты болуға, оқытушылық, ғылыми және өзге де шығармашылық қызметтен басқа, ақы төленетін өзге де жұмыс атқаруға, кәсіпкерлікпен шұғылдануға, коммерциялық ұйымның, басшы органның немесе қадағалаушы кеңесінің құрамына кіруге құқығы жоқ. Бұл ереженің бұзылуы депутаттың өкілеттігін тоқтатуға әкеп соғады.

Конституцияның 52-бабы 3-тармағының аталған бөліктегі мазмұнын талдаған кезде Конституциялық Кеңес мынадай жағдайларды ескерді:

Қазақстан Республикасы Конституциясының 50-бабының 1-тармағында депутаттар жұмысын ұйымдастыру принципі белгіленген: "Парламент тұрақты негізде жұмыс істейтін екі Палатадан: Сенаттан және Мәжілістен тұрады. Депутаттардың Парламенттегі жұмысы олардың еңбек қызметінің негізгі түрі екендігін осы ереже дәлелдейді, бұл жұмысы үшін Қазақстан Республикасы Президентінің "Қазақстан Республикасының Парламенті және оның депутаттарының мәртебесі туралы" конституциялық заң күші бар Жарлығының 30-бабының 1-тармағына сәйкес ақшалай сыйақы ала отырып, олар өз жұмысын кәсіби түрде жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаты мандатының басқа өкілдік органның депутаттық мандатпен конституциялық тұрғыдан алғанда, сыйыспайтындығы, ақы төленетін өзге де қызметте болуға, кәсіпкерлікпен шұғылдануға, коммерциялық ұйымның басшы органының немесе қадағалаушы кеңесінің құрамына кіруге тыйым салынуы депутаттардың әділдігі мен қандай да болмасын мемлекеттік және қоғамдық органдарға немесе мемлекеттік және қоғамдық органдарға немесе жеке мүдделілікке кіріптар болмауын қамтамасыз етуден туындаған еді. Лауазымдардың сыйыспаушылығын талап ету депутаттың тек қана Парламент жұмысына көңіл қою мүмкіндігін де қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 86-бабының 1-тармағына сәйкес, Қазақстан Республикасы Парламентімен қатар, жергілікті өкілдік органдар - мәслихаттар басқа өкілдік органдар болып табылады.

Қазақстан Республикасы Парламентінің депутатына ерекшелік ретінде, оқытушылық, ғылыми және басқа да шығармашылық қызметпен айналысуына рұқсат етілуі бұл қызмет негізінде жеке-даралық сипатта болып келеді және ғылым, білім, мәдениет, техника, әдебиет пен өнер саласында парламенттік қызметтен айтарлықтай дербес түрде және, қағидат бойынша, негізгі жұмыстағы қызмет уақытынан тыс кезде жүзеге асырылады. Бұл жағдай қызметтің аталған саласында Парламент депутаттарының ғылыми, шығармашылық мүмкіндігін пайдалану қажеттілігіне де байланысты болып отыр.

Оқытушылық қызмет білім беру жүйесінде жүзеге асырылады, ол Қазақстан Республикасының "Білім беру туралы" заңының 10-бабына сәйкес, білім беру қызметін іске асырушы білім беру мекемелерінің желісін білдіреді, және: отбасы тәрбиесін;

мектепке дейінгі тәрбиені; жалпыға бірдей орта білімді, мектептен тыс тәрбие мен оқытуды; кәсіптік-техникалық білімді; арнайы орта білімді; жоғарғы білімді; жоғарғы оқу орнынан кейінгі білімді (аспирантура, докторантура және т.б.); кадрлардың біліктілігін арттыру мен оларды қайта дайындауды; қосымша білімді қамтиды.

Ғылыми жұмыс ғылыми мекемелерде ғылыми зерттеулерді орындаумен байланысты, оларға "Қазақстан Республикасының ғылыми және мемлекеттік ғылыми-техникалық саясаты туралы" Қазақстан Республикасы заңының 20-бабына сәйкес академиялық мекемелер, жоғарғы оқу орындары, салалық және салааралық ғылыми-зерттеу институттары, ғылыми орталықтар, конструкторлық және техникалық бюролар, инженерлік орталықтар, тәжірибе станциялары, ғылыми-өндірістік бірлестіктер жатады.

Шығармашылық жұмыс қандай да бір жаңалық жасалатын, ашылатын және табылатын кез келген салада - ғылыми, өндіріс-техникалық, көркемсурет т.б. салаларда жүзеге асырылады.

Парламент депутаттарының оқытушылық, ғылыми және басқа шығармашылық қызмет саласында ақылы қызметпен шұғылдануына республиканың еңбек заңдарына сәйкес қосымша қызмет істеу ретінде рұқсат етіледі.

Қызмет орнында айтарлықтай ұзақ уақыт болуын талап ететін оқу, ғылыми және шығармашылық ұйымдарды басқаруға және басшылық етуге байланысты ақы төленетін қызметпен айналысуға рұқсат етілмейді.

Парламент депутаттарының жүзеге асыруға құқығы жоқ, кәсіпкерлік қызмет деп Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 10-бабының 1-тармағына сәйкес, меншік түріне қарамастан, азаматтар мен заңды тұлғалардың тауарларға (жұмысқа, қызметке) сұранымды қанағаттандыру арқылы пайда немесе жеке табыс табуға бағытталған, жеке меншікке (жеке кәсіпкерлік) не мемлекеттік кәсіпорынды шаруашылық басқару құқығына (мемлекеттік кәсіпкерлік) негізделген ынталы қызметін түсінеміз.

Депутаттың заңды тұлға құрмай-ақ, және заңды тұлғаның құрамында бола отырып болсын, кез келген түрдегі кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруына Конституция тыйым салады (Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 19 және 34-баптары).

Басшы органның немесе қадағалаушы кеңесінің құрамына кіруге Парламент депутатының құқығы жоқ коммерциялық ұйымдарға, Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 34-бабына сәйкес өз қызметінің негізгі мақсаты ретінде пайда келтіруді көздейтін ұйымдар жатады. Коммерциялық ұйымның кез келген басқару органының немесе қадағалаушы кеңесінің түрлеріне, тағайындалу немесе сайлану тәртібіне қарамастан (Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 37-бабының 3-тармағына сәйкес), сондай-ақ бұл үшін депутаттың ақы алатыны-алмайтынына қарамастан, аталған органдардың құрамына кіруге оның құқығы жоқ.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағында бекітілген

ережелердің бұзылғандығы анықталған жағдайда Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 6-тармағына сәйкес және "Қазақстан Республикасының Парламенті және оның депутаттарының мәртебесі туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің конституциялық заң күші бар Жарлығының 24-бабының 4-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының Орталық сайлау комиссиясы депутаттың өкілеттігін тоқтату туралы шешім қабылдау үшін Парламенттің тиісті Палатасына өтініш енгізеді.

Жоғарыда баяндалған жағдайдың негізінде және Қазақстан Республикасы Конституциясының 72-бабы 3-тармағының 4-тармақшасы мен 74-бабының 3-тармағын және "Қазақстан Республикасы Президентінің конституциялық Кеңесі туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің конституциялық заң күші бар Жарлығының 17-бабы 3-тармағының 1-тармақшасын, 37-бабын және 38-бабының 1-тармағын басшылыққа ала отырып, Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағын ресми түрде түсіндіру ретінде Конституциялық Кеңес қаулы етеді:

1. Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағын қолдану кезінде:

- Парламент депутатының Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағына сәйкес депутаты болуға құқығы жоқ басқа өкілдік органдарға Қазақстан Республикасы Конституциясының 86-бабының 1-тармағына сәйкес жергілікті өкілдік органдар мәслихаттар жатқызылған;

- ерекшелік ретінде Парламент депутаттары ақылы түрде айналысуға құқығы бар оқытушылық, ғылыми және басқа шығармашылық қызмет дегенде Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағы аталған салаларда қосымша түрдегі, басшы қызметпен айналыспайтын, қағидат бойынша, депутаттың парламенттегі жұмыс уақытынан тыс жүзеге асырылатын қызмет дегенді білдіреді;

- Парламент депутатының жүзеге асыруға құқығы жоқ кәсіпкерлік қызмет деп тауарларға, жұмысқа, қызметке сұранымды қанағаттандыру арқылы пайда немесе жеке табыс табуға бағытталған жұмыс түріндегі Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 10-бабында белгіленген қызмет айтылып отыр;

- басшы органының немесе қадағалаушы органының құрамына Парламент депутаты кіре алмайтын коммерциялық ұйым деп Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 34-бабында өз қызметінің негізгі мақсаты ретінде пайда келтіруді көздейтін ұйым түрінде белгіленген заңды тұлға айтылады. Коммерциялық ұйымның кез-келген басқару органының немесе қадағалаушы кеңесінің түрлеріне, тағайындалу немесе сайлану тәртібіне қарамастан, сондай-ақ ол үшін депутаттың ақы алатыны - алмайтынына қарамастан, аталған органдардың құрамына кіруге оның құқығы жоқ;

- Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 3-тармағында белгіленген ережелер бұзылатын болса, Қазақстан Республикасы Конституциясының 52-бабының 6-тармағында және "Қазақстан Республикасы Парламенті және оның

депутаттарының мәртебесі туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің конституциялық, заң күші бар Жарлығының

24-бабының 4-тармағында белгіленген тәртіпте Парламент депутатының өкілеттігін тоқтатуға әкеліп соқтырады - деп саналуы тиіс.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 74-бабының 3-тармағына сәйкес Президенттің "Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі туралы" конституциялық заң күші бар Жарлығының 38-бабының 2 және 3-тармақтарында көзделген жағдайларды қоса алғанда, қаулы қабылданған күннен бастап ол өз күшіне енеді.

Қазақстан Республикасы
Конституциялық Кеңесінің
Төрағасы